

*О. М. Іваній, Сумський державний педагогічний університет імені
А. С. Макаренка*

ІНТЕГРОВАНІЙ СПЕЦКУРС З ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

Іваній О. М.

Інтегрований спецкурс з формування правової компетентності у професійній підготовці майбутніх учителів

Урахування сучасних вимог до підготовки активних і відповідальних учителів, здатних компетентно й конструктивно діяти в умовах розбудови правової держави, робить правову компетентність однією з провідних складових професійної компетентності педагога, що дозволяє характеризувати його як успішного суб'єкта педагогічної діяльності, як менеджера освітніх послуг.

У статті, згідно з вимогами до професійної діяльності майбутнього вчителя, розкрито зміст структурних компонентів правової компетентності вчителя. Автором запропоновано спецкурс „Правова компетентність учителя”, який поєднує деонтологічну підготовку майбутнього вчителя, систему формування його педагогічної культури та національної правової культури, опанування студентами освітніми технологіями, необхідними для оволодіння правовими компетенціями в межах вимог до професійно-педагогічної діяльності вчителя. Обґрунтовано ефективність впровадження спецкурсу у професійну підготовку майбутніх учителів.

Ключові слова: інтегрований спецкурс, правова компетентність, професійна підготовка, майбутній учитель, навчальна програма, змістовий модуль, освітні технології.

Иваний Е. Н.

Интегрированный спецкурс по формированию правовой компетентности в профессиональной подготовке будущих учителей

Исходя из современных требований к подготовке активных и ответственных учителей, способных компетентно и конструктивно действовать в условиях построения правового государства, правовая компетентность становится одной из ведущих составляющих профессиональной компетентности педагога, позволяет характеризовать его как успешного субъекта педагогической деятельности, как менеджера образовательных услуг.

В статье в соответствии с требованиями к профессиональной деятельности будущего учителя раскрыто содержание структурных компонентов правовой компетентности учителя. Автором разработан спецкурс „Правовая компетентность учителя”, который включает деонтологическую подготовку будущего учителя, систему формирования его педагогической культуры и национальной правовой культуры, овладение студентами образовательными технологиями, необходимыми для приобретения правовых компетенций в пределах требований к профессионально-педагогической деятельности учителя. Обоснована эффективность внедрения спецкурса в профессиональной подготовке будущих учителей.

Ключевые слова: интегрированный спецкурс, правовая компетентность, профессиональная подготовка, будущий учитель, учебная программа, содержательный модуль, образовательные технологии.

Масштабна розбудова правової держави в Україні вимагає пошуку ефективних правових інструментів соціального й гуманітарного розвитку сучасної освіти. В цьому контексті інтерес викликають результати досліджень Б. Андрусишина, Г. Васяновича, А. Губи, М. Подберезького, О. Пометун та ін., які свідчать, що у розв’язанні проблеми розбудови правової держави провідне місце належить школі та вчителю, а потреби суспільства диктують необхідність трансформації освітньої системи в напрямі опанування нею правового простору та її розвитку як правового інструменту й підсистеми громадянського суспільства. Для забезпечення правового характеру освіти вчені вказують, що правову культуру вчителя необхідно визначити якістю не тільки громадянською, але й професійною, а професійною формою цієї якості виступає його права компетентність.

Формуванню правової компетентності особистості фахівця присвячені праці Дж. Вейланта, М. Маркової, О. Панової та ін. Достатню увагу приділено вченими формуванню правової культури та правосвідомості майбутнього вчителя (В. Сальников, М. Городиський, М. Подберезький, І. Романова, О. Соломатін та ін.). Форми, методи, технології формування правової компетентності майбутніх учителів досліджуються в працях М. Введенського, С. Гуріна, Д. Клочкової.

Як правило, правову компетентність майбутнього вчителя формують на базі вивчення дисциплін „Основи конституційного права України” та „Правознавство”. Однак аналіз практики викладання цих дисциплін у школах та у вищих педагогічних навчальних закладах показує, що дидактично-виховний потенціал, закладений у цих дисциплінах, використовується недостатньо. Випускники педагогічних університетів мають прогалини в знаннях з освітнього права, правового статусу суб’єктів освітніх відносин, не мають навичок практичного застосування правових знань і професійно-правових умінь та достатнього рівня правової грамотності. Ці проблеми багато в чому зумовлені тим, що в навчальних планах і програмах підготовки майбутніх учителів недостатньо враховується характер і обсяг правових знань, професійно-правових умінь, не розроблені вимоги до відбору оптимального змісту правових дисциплін для студентів педагогічних університетів.

Про активізацію розвитку правової освіти та правової грамотності в Україні свідчать дослідження українських науковців Б. Андрусишина, Д. Грубіча, А. Губи, Я. Кічука, М. Подберезького, М. Фіцули, Ю. Шемшученка та ін. На часі розв’язання проблеми формування правової компетентності педагогів шляхом введення нових предметів і об’єктів вивчення, зокрема, інтегрованих курсів, що охоплюють різні галузі наукових знань системи професійної підготовки майбутніх учителів. Ця проблема актуальна особливо зараз у період переосмислення світоглядних принципів і стратегій освітньої діяльності, оскільки саме правова компетентність учителя визначає систему ціннісно-нормативних орієнтацій особистості, її моральну і правову свідомість, мотиви діяльності. Саме тому метою нашого дослідження є визначення ефективності теоретично обґрунтованого спецкурсу „Правова компетентність учителя” та можливих способів його впровадження у професійну підготовку майбутніх учителів у педагогічних університетах. Серед основних завдань ми виокремлюємо такі: визначити зміст структурних компонентів правової компетентності вчителя; сформулювати комплексну дидактичну мету спецкурсу та визначити його змістові модулі; обґрунтувати

можливі способи впровадження спецкурсу у професійну підготовку майбутніх учителів. Новизну дослідження визначає гіпотеза про те, що професійна підготовка майбутніх учителів буде ефективнішою за умови набуття студентами професійно-правових знань, умінь та розвитку їх професійних і особистісних якостей, необхідних для здійснення професійно-правової діяльності.

Процес детального аналізу психолого-педагогічних джерел дозволив встановити, що правовий аспект професійної діяльності вчителя має істотні особливості, а суть поняття „*правова компетентність учителя*” трансформується в напрямі інтегрування з такими поняттями й категоріями, як: „компетентність”, „компетенція”, „професійна компетентність”, „професійно-правова діяльність учителя”, „правове виховання”. Враховуючи специфіку педагогічної діяльності вчителя, під *правовою компетентністю вчителя* розуміємо складне інтегративне особистісне утворення, що включає загально-правові й професійно-педагогічні знання, вміння й професійні якості, необхідні для здійснення правового виховання учнів та організації власної професійної діяльності в межах правового поля. У процесі дослідження з’ясовано, що правова компетентність учителя має змістову і функціональну специфіку. На основі аналізу освітньо-кваліфікаційних характеристик та освітньо-професійних програм Галузевих стандартів педагогічної освіти визначено основні функції (компетенції) вчителя, пов’язані з правовою освітою і правовим вихованням учнів, виконання вчителем функцій класного керівника, посадовими призначеннями тощо. До таких функцій віднесено: *діагностично-прогностичну; організаційно-управлінську; правовиховну; корекційно-розвивальну; правозахисну.*

Враховання особливостей та вимог до професійної діяльності майбутнього вчителя, а також зазначені правові компетенції дозволили розкрити *зміст структурних компонентів* правової компетентності вчителя:

- *теоретичного*, який забезпечує майбутнього вчителя правовими знаннями, що сприяють успішній організації професійної діяльності та

здійснення правового виховання молоді, створюють основу для формування сучасного правового мислення, генерують акти правосвідомості, тобто систему відносин до морально-правових норм через призму пізнання права як соціального явища;

- *практичного*, який визначається, насамперед, сукупністю професійних умінь і навичок, що зумовлюють функціональну готовність учителя вирішувати завдання правової діяльності;

- *особистісного*, який утворює такі професійні й особистісні якості, як: професійно-світоглядні (зацікавленість і активність у професійно-правовій підготовці тощо), професійно-поведінкові (вимогливість щодо дотримання норм і правил тощо) та особистісно-значущі (гуманістична спрямованість особистості, адекватна самооцінка тощо).

Орієнтуючись на дослідження Б. Андрусішина [1], О. Байталюка [2], М. Васильєвої [3], В. Гриньової [4], А. Губи [5], М. Подберезського [6] ми розробили модульну програму спецкурсу як сукупність змістових модулів та навчальних елементів, що інтегрують деонтологічну підготовку майбутнього вчителя, систему формування його педагогічної культури та національної правової культури, опанування студентами освітніми технологіями, необхідними для оволодіння правовими компетенціями в межах вимог до професійно-педагогічної діяльності вчителя. Програма складається з п'яти змістових модулів (див. Проект робочої програми), за допомогою яких досягається комплексна дидактична мета спецкурсу, що відбиває значення правових компетенцій, котрі формуються для професійного й духовного зростання студентів, а також для їх життєвої практики. Запропонована модульна програма дозволяє майбутньому вчителю:

- оперувати поняттями „правова культура вчителя”, „правова компетенція”, „правова компетентність”, „освітнє право”, „правовий статус учителя”;

– адекватно оцінювати свою поведінку і поведінку інших учасників навчально-виховного процесу відповідно до норм етики, моралі і права в процесі професійно-педагогічної діяльності і життєвої практики;

– вивчити нормативно-правові й організаційні основи діяльності освітніх закладів і організацій, опанувати освітнє право України та міжнародне право на освіту, досягти обізнаності в особливостях діяльності юридичних громадських та правозахисних організацій;

– визначати рівень правової вихованості та навченості учасників навчально-виховного процесу (учнів, батьків, посадових осіб) і прогнозувати їх розвиток та формування як суб'єктів правових відносин;

– відбирати правову інформацію для вирішення завдань правового навчання і правового виховання учнів, аналізувати свій навчальний предмет, виокремлюючи в його змісті елементи права;

– опанувати основами інноваційних технологій правового навчання і правового виховання учнів, оволодіти методами корекції правової поведінки;

– інформувати учасників навчально-виховного процесу про ринок освітніх послуг, сферу ринкових відносин, трудове законодавство, норми трудової і колективної етики і моралі, у т. ч. аспекти сімейного буття, власного здоров'я;

– розкривати сутність управління, співуправління, самоврядування та державно-громадського контролю в системі освіти, ознайомитися з розподілом компетенцій та делегуванням повноважень у сфері освіти;

– інтерпретувати тексти правових джерел, оперувати поняттям з різних галузей права, проводити аналіз динамічних змін законодавства України, здійснювати пошук правової інформації (у тому числі і в комп'ютерних правових системах).

Проект робочої програми спецкурсу

„Правова компетентність учителя”

(лекції – 24 год., семінарські заняття – 26 год.)

Змістовий модуль 1. Педагогічна деонтологія.

Педагогічна деонтологія: поняття, принципи, завдання. Мораль і право-освітні нормативні системи регулювання освітніх відносин. Роль поведінки в професійній діяльності вчителя. Правове забезпечення дієвості етичних вимог до вчителя.

Професійна етика вчителя. Філософські засади педагогічної етики. Система моральних вимог до педагогічного працівника: професійний педагогічних обов'язок, педагогічна справедливість, педагогічна честь і педагогічний авторитет.

Основи теорії правової культури. Правосвідомість як головний елемент правової культури. Види правосвідомості: індивідуальна та професійна. Правова культура суспільства й особистості. Зміст елементів правової культури вчителя. Освітні відносини як сфера формування і функціонування правосвідомості вчителя.

Правова компетентність учителя. Місце та роль правової компетентності в процесі професійної діяльності вчителя. Функції правової компетентності: діагностично-прогностична, організаційно-управлінська, правовиховна, корекційно-розвивальна, правозахисна. Структура правової компетентності: загальноправові й професійно-педагогічні знання, вміння і професійні якості.

Змістовий модуль 2. Правові основи освітніх відносин.

Основи теорії освітнього права. Міжнародне право на освіту. Освітнє право України: поняття, система, структура, елементи.

Загальний розподіл компетенцій і повноважень у сфері освіти. Основні функції вчителя в системі правового навчання і виховання учнів. Виконання учителем функцій класного керівника, функцій, пов'язаних з посадовими призначеннями.

Змістовий модуль 3. Правові відносини в загальноосвітньому закладі.

Теорія правових відносин. Структура правових відносин. Система законних інтересів, що реалізуються в освітній сфері.

Суб'єкти шкільних правових відносин. Специфіка правових відносин у загальноосвітньому закладі. Вчитель як індивідуальний суб'єкт шкільних правових відносин. Особливості правового статусу вчителя.

Змістовий модуль 4. Організаційні основи реалізації правових компетенцій вчителя.

Основи теорії управління. Принцип державно-громадянського характеру управління освітою: сукупність і концепція реалізації на шкільному рівні. Система участі в управлінні школою вчителів: делегування повноважень, розподіл правових компетенцій.

Роль учителя в формуванні й функціонуванні колективних суб'єктів у системі самоврядування і співуправління. Участь учителів у локальній нормотворчості.

Технології правової освіти і правового виховання учнів у процесі професійної діяльності. Механізми реалізації захисту законних інтересів учнів та вчителя в сфері співуправління. Правові колізії й конфлікти в діяльності вчителя і способи їх вирішення.

Змістовий модуль 5. Методичні основи правової самоосвіти вчителя.

Розвиток інформаційно-правового освітнього середовища навчального закладу. Методика прогнозування, планування, контролю та діагностики правової освіти учасників навчально-виховного процесу. Роль освітньо-педагогічних технологій в інтеграції та систематизації інформаційно-правового середовища навчального закладу.

Інформаційне забезпечення правової самоосвіти вчителя. Методика пошуку й аналізу правової інформації в офіційних виданнях, комп'ютерних довідково-правових системах.

Теоретико-методологічне дослідження проблеми ефективності впровадження спецкурсу в професійну підготовку майбутніх учителів дало нам змогу виокремити три етапи формування їх правової компетентності.

1. *Підготовчо-пропедевтичний*, метою й завданням якого є підготовка науково-методичного підґрунтя для реалізації спецкурсу (актуалізація для студентів мети правової підготовки; розвиток позитивної мотивації студентів щодо набуття правової компетентності як професійної й особистісної якості). На цьому етапі визначено **інтегруючу дидактичну мету** кожного змістового модуля (*знати* поняття..., *засвоїти* сутність ..., *визначити* місце та роль ..., *орієнтуватися* в особливостях ..., тощо) та його **завдання** (*надати знання* щодо ..., *сформувати* вміння ..., *розвинути установки* до ..., тощо) та розроблено навчально-методичний комплекс спецкурсу.

2. *Змістово-діяльнісний*, метою й завданням якого є формування в майбутніх фахівців професійно-правових знань і вмінь, що передбачає засвоєння теоретичного змісту спецкурсу; залучення студентів у різні види діяльності (навчально-пізнавальну, позааудиторну, виховну, науково-дослідну, волонтерську тощо); формування досвіду професійно-правової діяльності та розвиток професійно-правових і особистісних якостей. Ці завдання пропонується вирішувати за допомогою навчально-методичного комплексу спецкурсу, який містить: матеріали, що формують зміст правової освіти; матеріали, що описують застосування технології навчання, форми і фонди поточної і проміжної атестації; тематику рефератів, контрольних робіт, використання методичних та наочних матеріалів (кейс-стади, сценарії ділових і рольових ігор, роздаткові матеріали, навчальні відеофільми, слайди, методи портфолію, проектів); глосарій. Версії навчально-методичного комплексу доступні студентам на паперовому та електронних носіях.

3. *Рефлексивно-діяльнісний*, метою і завданням якого є формування готовності й здатності майбутнього вчителя до застосування правових знань у професійній діяльності, умінь здійснювати самоорганізацію, самоконтроль і саморегуляцію у професійній сфері. Це досягається шляхом проведення семінарів, діагностичних практикумів (на розвиток рефлексивної поведінки та корекцію навчальної діяльності); використанням рефлексивних методів

(самопізнання, самоаналізу, самодіагностування тощо), реалізацією студентами розроблених правових проектів у період проходження педагогічної практики.

Як показав досвід впровадження розробленого нами спецкурсу з формування правової компетентності майбутніх учителів, добір змісту, форм, методів і засобів його реалізації реально забезпечує перехід від педагогіки знанневої до розвивальної, до опанування студентами правовими вміннями і навичками, формує у них установки до застосування права у професійній діяльності. Аналіз рівня сформованості правової компетентності майбутніх учителів за визначеними нами критеріями (когнітивним, процесуальним, особистісно-рефлексивним) та відповідними показниками демонструє значне його зростання [7], що свідчить про ефективність розробленого спецкурсу.

Отже, спецкурс „Правова компетентність учителя” є інтегруючою ланкою системи теоретичної та практичної правової підготовки майбутнього вчителя, дозволяє активізувати можливість студента долучатися до правової освіти в умовах становлення України як правової держави з урахуванням найсучасніших технологій навчання й швидких змін чинного законодавства. Через те, що змістові модулі спецкурсу мають варіативний характер, вони передбачають подальшу розробку та удосконалення відповідно до основних завдань професійної підготовки у педагогічних та інших (гуманітарних) вищих навчальних закладах.

Література

1. **Андрусишин Б. І.** Методика викладання шкільного курсу „Основи правознавства”: підручник / Б. І. Андрусишин, А. М. Гуз. – К.: Знання, 2008. – 301 с. – (Вища освіта ХХІ століття).
2. **Байталюк О. М.** Основи освітнього права та правове регулювання діяльності навчальних закладів України: навч. посіб. для учасників проекту „Правова компетентність освітян – запорука верховенства права в освіті” / О. М. Байталюк, О. Б. Німко. – К. : Видавничий дім „Плеяда”, 2010. – 69 с.

3. **Васильєва М. П.** Теорія педагогічної деонтології / М. П. Васильєва. – Харків: Нове слово, 2003. – 216 с.
4. **Гриньова В. М.** Формування педагогічної культури майбутнього вчителя (теоретичний та методичний аспекти) / В. М. Гриньова. – Харків: Основа, 1998. – 300 с.
5. **Губа А. В.** Підготовка вчителя правознавства. Теорія та методика: монографія / А. В. Губа, Д. Ю. Грубіч. – Харків: Харк. нац. педаг. у-т ім. Г. С. Сковороди, 2006. – 145 с.
6. **Подберезський М. К.** Проблема формування національної правової культури: монографія / М. К. Подберезський, М. П. Васильєва, Я. К. Яковенко. – Харків: „ЕДЕНА”, 2003. – 168 с.
7. **Іваній О. М.** Діагностика сформованості правової компетентності майбутнього вчителя / О. Іваній // Імідж сучасного педагога – 2012. – № 8 (105) – С. 32 – 37.

Ivaniy O. M.

Integrated Special Course on the Formation of Legal Competence in Training Future Teachers

Based on current training requirements for active and responsible teachers capable of competently and act constructively in terms of rule of law, legal competence is becoming one of the leading components of the professional competence of the teacher, allows the characterization of him as a successful subject teaching activities as manager of educational services.

In an article in accordance with the requirements of the professional activities of the future teacher reveals the content of the structural components of the legal competence of the teacher. The author developed a course „Legal competence of teachers”, which includes deontological training future teachers, the system of formation of its pedagogical culture and national legal culture, mastering the students educational technologies necessary for the acquisition of legal competences within the requirements of professional teacher’s work. The efficiency of the introduction of a special course in the training of future teachers.

Proposed special course will enable future teachers:

- adequately assess their own behavior and the behavior of other members of the educational process in accordance with the rules of ethics, morality and law in the professional pedagogical activity;
- explore the legal and organizational framework for the operation of educational institutions and organizations to master educational law of Ukraine and

the international right to education, to learn about the activities of the legal community and human rights organizations;

– inform the participants of the educational process for the educational market, in market relations, labor legislation, labor standards and collective ethics and morality;

– interpret legal texts sources operate with concepts in different areas of law, to analyze the dynamic changes of the legislation of Ukraine, search for legal information.

Key words: integrated special course, legal competence, training, future teacher, curriculum, meaningful unit, educational technology.

Відомості про автора

Іваній Олена Миколаївна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри методики викладання суспільних дисциплін Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка.

Стаття надійшла до редакції 04.12.2013 р.

Прийнято до друку 27.12.2013 р.

Рецензент –к. п. н., доц. В. В. Снагощенко

O. M. Ivaniy, Sumy State A. S. Makarenko Pedagogical University

INTEGRATED SPECIAL COURSE ON THE FORMATION OF LEGAL COMPETENCE IN TRAINING FUTURE TEACHERS

Ivaniy O. M.

Integrated Special Course on the Formation of Legal Competence in Training Future Teachers

Based on current training requirements for active and responsible teachers capable of competently and act constructively in terms of rule of law, legal competence is becoming one of the leading components of the professional competence of the teacher, allows the characterization of him as a successful subject teaching activities as manager of educational services.

In an article in accordance with the requirements of the professional activities of the future teacher reveals the content of the structural components of the legal competence of the teacher. The author developed a course “Legal competence of teachers”, which includes deontological training future teachers, the system of formation of its pedagogical culture and national legal culture, mastering the students educational technologies necessary for the acquisition of legal competences within the requirements of professional teacher’s work. The efficiency of the introduction of a special course in the training of future teachers.

Proposed special course will enable future teachers:

– adequately assess their own behavior and the behavior of other members of the educational process in accordance with the rules of ethics, morality and law in the professional pedagogical activity;

– explore the legal and organizational framework for the operation of educational institutions and organizations to master educational law of Ukraine and the international right to education, to learn about the activities of the legal community and human rights organizations;

– inform the participants of the educational process for the educational market, in market relations, labor legislation, labor standards and collective ethics and morality;

– interpret legal texts sources operate with concepts in different areas of law, to analyze the dynamic changes of the legislation of Ukraine, search for legal information.

Key words: integrated special course, legal competence, training, future teacher, curriculum, meaningful unit, educational technology.

Large-scale restructuring of the rule of law in Ukraine requires a search for effective legal instruments of social and human development of modern education. In this context, the results of research interest B. Andrusishina, G. Vasyanovicha, A. Guby, M. Podberezskogo, O. Pometun and others who suggest that in tackling the development of rule of law leading place belongs to the school and the teacher, and the needs of society dictate the need for the transformation of the educational system in the direction of mastering its legal space and its development as a legal instrument and subsystems civil society. To ensure legal character education researchers indicate that the legal culture of the teacher is necessary to determine not only the quality of the civil, but also professional, and professional quality of this form serves its legal competence.

Formation of legal competence personality specialist devoted to the works of J. Veyllanta, N. Markova, A. Panova and others sufficient attention is given to scientists create a legal culture and legal consciousness of the future teacher (V. Salnikov, Gorodissky M., M. Podberezsky, I. Romanov, A. Solomatin, etc.). Forms, methods, techniques, development of the legal competence of future teachers studied in the works M. Vvedenskogo, Gurin, D. Klochkova. As a rule, the legal competence of the future teacher is formed on the basis of the study subjects “Fundamentals of Constitutional Law of Ukraine” and “Jurisprudence”. However, analysis of teaching practice of these disciplines in schools and higher educational institutions shows that the didactic and educational potential inherent in these disciplines, underutilized. Graduates of pedagogical universities have gaps in knowledge on educational rights, legal status of subjects of educational relations, do not have the skills to apply legal knowledge and professional – legal skills and an adequate level of legal literacy. These problems are largely due to the fact that the curricula and training programs for future teachers insufficiently taken into account the nature and scope of legal knowledge, professional-legal skills are not developed requirements for the selection of the optimal content of legal disciplines for students of pedagogical universities.

On accelerating the development of legal education and legal literacy in Ukraine Ukrainian scientists study indicate B. Andrusishina, D. Grubich, A. Lips, J. Chiciuc, Podberzsky M., M. Fitsula , Shemshuchenko Yu et al. Are solutions of the problem of formation of legal competence of teachers by introducing new subjects and objects of study, in particular, the integrated courses covering various areas of scientific knowledge of the professional training of future teachers. This is a problem especially now during rethinking philosophical principles and strategies of educational activities, because it is the legal competence of the teacher determines the system of value-normative orientations of the individual, its moral and legal conscience, the motives of. That is why the aim of our study is to determine the effectiveness of theoretically informed the special course “Legal competence of teachers”, and possible ways of its implementation in training future teachers in pedagogical universities. Among the main problems we highlight the following: define the content of the structural components of the legal competence of the teacher, to formulate a comprehensive didactic purpose of the special course and determine its substantive modules, possible ways to justify the introduction of a special course in the training of future teachers. The novelty of the research determines the hypothesis that training future teachers will be effective if purchased professional students-legal knowledge, skills and the development of their professional and personal qualities necessary for the implementation of professional-legal activities.

Detailed analysis of the process of psychological-pedagogical sources revealed that the legal aspect of the professional work of the teacher is essential features , but the essence of the concept of “legal competence of the teacher” is transformed in the direction of integration with such concepts and categories as “competence”, “competence”, “professional competence”, “professional-legal activity of the teacher”, “legal education”. Given the specifics of a teacher’s work, under the legal competence of the teacher understand complex integrative personal formation, including the legal and professional-pedagogical knowledge, skills and competencies necessary for the implementation of legal education students and organizing their

own careers in the legal field. The study found that the legal competence of the teacher has a meaningful and functional specificity. Based on the analysis of educational-qualification characteristics and educational-vocational programs of teacher education industry standards defined the basic functions (competence) teacher related to legal education and legal education of students, the teacher perform the functions of the class teacher, job assignments, etc. These features include: medical and prognostic; organizational-management; remedial developmental, human rights.

Accounting features and requirements for teacher's professional activity, as well as the aforementioned legal competence allowed to disclose the content of the structural components of the legal competence of the teacher:

- theoretical, which provides teachers legal knowledge, promote the successful organization of professional activities and the implementation of legal education of young people, provide the basis for the formation of modern legal thinking, generate acts of justice, system of relations to moral-legal norms through the prism of knowledge of law as a social phenomenon;

- practical, which is determined primarily from the combined expertise and skills that determine the functional readiness of teachers to solve problems of legal activity;

- personal forming such professional and personal qualities, such as: professional-philosophical (interest and activity in professional legal trainin, etc.), professional-behavioral (demanding compliance rules and regulations, etc.) and personal-significant (humanistic personality, adequate self-esteem, etc.)

Focusing on research B. Andrusishina [1], O. Baytalyuka [2], N. Vasilev [3], B. Green [4], A. Guby [5], M. Podberezskogo [6] we have developed a modular program as a special course meaningful set of modules and training elements, integrating deontological training of future teachers, the system of formation of its pedagogical culture and national legal culture, mastering the students educational technologies necessary for mastering the competencies within the legal requirements for the professional – a teacher's work. The program consists of five modules semantic (Work Program), which is achieved through a comprehensive study course

didactic purpose, reflecting the value of legal competence, which are formed for the professional and spiritual growth of the students, as well as their practical life. The proposed modular program allows future teachers:

- operate with the concepts of “legal culture of the teacher”, “legal competence”, “legal competence”, “School Law”, “the legal status of a teacher”;

- adequately assess their own behavior and the behavior of other members of the educational process, respectively norms of ethics, morality and law in the professional pedagogical activity and everyday practice;

- explore normative-legal and organizational basis of educational institutions and organizations to master educational law of Ukraine and the international right to education, to achieve awareness of the activities of legal peculiarities of public and human rights organizations;

- to determine the level of legal education and training, the participants of the educational process (students, parents, officials) and to predict their development and formation as subjects of legal relations;

- selected legal information for solving problems of legal education and legal education students analyze their academic subject, highlighting its content elements of the right;

- innovative technologies to master the basics of legal education and legal education of students master the methods of correction of legal behavior;

- inform the participants of the educational process for the educational market, in market relations, labor legislation, labor standards and collective ethics and morality, including aspects of family life, their own health;

- disclose the management, co-management, self-government and state and public control in the education system, to get acquainted with the distribution of competencies and delegation of authority in education;

- interpret legal texts sources operate with the concept on different areas of law, to analyze the dynamic changes of the legislation of Ukraine, search for legal information (including legal and computer systems).

Draft Programme of the special course “The legal competence of the teacher”
(Lectures – 24 h., Seminars – 26 h.)

Content module 1. Educational deontology. Deontology pedagogical concept, principles, objectives. Morality and Law-educational regulatory system of regulation of educational relations. The role of behavior in the professional work of the teacher. Legal provision effectiveness of ethical requirements for the teacher. Professional ethics teacher. Philosophical Foundations of teaching ethics. System requirements for moral teacher: professional teaching duties, educational justice, honor and pedagogical teaching authority.

Fundamentals of the theory of legal culture. Sense of justice as a major element of the legal culture. Types of justice: individual and professional. Legal culture of society and the individual. Content elements of the legal culture of the teacher. Educational relationship as a sphere of formation and functioning of justice teacher.

Legal competence of teachers. The place and role of legal competence in the professional work of the teacher. Functions of legal competence: medical- predictive, organizational - managerial, correction - developing, human rights. Structure of legal competence: common law and professional-pedagogical knowledge, skills and professional qualities.

Content module 2. Legal basis of educational relations. Fundamentals of the theory of educational law. International law on education. Educational Law of Ukraine: the concept, system, structure, elements.

The overall distribution of competences and powers in the field of education. The main function of the teacher in the system of legal training and education of students. Perform functions as a teacher of the class teacher, functions associated with public appointments.

Content module 3. Legal relations in educational institution. The theory of legal relations. Structure of legal relations. Legitimate interests of the system implemented in the educational sphere.

School subjects of legal relations. Specificity of legal relations in educational institution. Teacher as an individual school subject of legal relations. Features of the legal status of teachers.

Content module 4. Organizational bases of the implementation of legal competence of the teacher.

Fundamentals of Control Theory. The principle of state - civil nature education management: a collection of concept and implementation at the school level. System of participation of teachers in school management: empowerment, legal distribution of competences.

The teacher's role in the formation and functioning of collective actors in the system of self-management and management. The involvement of teachers in the local rulemaking.

Technology of legal education and legal education of pupils in the course of professional activities. Implementation mechanisms to safeguard the interests of students and teachers in the field of management. Legal conflicts and conflicts in the work of the teacher and their solutions.

Content module 5. Methodical bases of legal self-teacher. Development of information-legal educational environment of the institution. Method of forecasting, planning, monitoring and diagnosis of legal education training participants – the educational process. The role of educational-teaching technologies in the integration and systematization of information – the legal environment of the institution.

Information support of legal self-teacher. Search technique and analysis of legal information in official publications, computer reference-legal systems. Theoretical-methodological study on the effectiveness of the implementation of a special course in training future teachers allowed us to identify three stages of formation of their legal competence.

1. Preparatory-propaedeutic, the purpose and objective of which is to prepare the scientific-methodological basis for the implementation of a special course (updated goals for students of legal training, the development of positive motivation of students on obtaining legal competence as a professional and personal qualities).

At this stage, defined integrating didactic purpose of each module a meaningful (...know concepts, learn the essence ... and define the role ... to navigate the features ... etc) and its objectives (to give knowledge ..., the ability to generate ... to develop installation ... etc) and developed educational - methodical complex elective course.

2. Informally-activity, the aim and objective is the formation of the future specialists professionally-legal knowledge and skills to assimilate the theoretical content of the special course, engaging students in various activities (teaching-cognitive, extracurricular, educational, research, volunteering, etc), the formation of professional experience-legal activities and professional development-legal and personal qualities. These tasks are encouraged to address through educational – methodical complex specialized course which comprises: forming materials content of legal education materials describing the use of learning technologies, forms and foundations of current and intermediate certification; themed essays, tests, using methodical and visual materials (case-studies, business scenarios and role-playing games, handouts, training videos, slides, methods portfolio of projects), and the glossary. Versions educational-methodical complex available to students on paper and electronic media.

3. Reflexive - activity, the aim and objective is the formation of the willingness and ability of future teachers to use legal knowledge in their professional activities, abilities to carry out self-organization, self-control and self-regulation in the professional sphere. This is achieved through seminars, workshops diagnostic (on the development of reflexive behavior and correction of training activities); using reflexive methods (self-knowledge, self-awareness, self-diagnosis, etc.), the implementation of legal projects developed by students during the period of teaching practice.

As the experience of the implementation we developed a special course on the formation of the legal competence of future teachers, the selection of content, forms, methods and means of its implementation actually provides the transition from a developing pedagogy knowledge to students mastering the legal abilities and skills, provides them with the right setup for use in professional activities. Analysis of the

level of formation of legal competence of future teachers on certain criteria us (cognitive, procedural, personal-reflexive) and related indicators showed a significant increase in [7], which indicates the efficiency of the developed special courses.

So course “Legal competence of the teacher” is an integrating element of the system of theoretical and practical legal training of future teachers, allows students the opportunity to step up to participate in legal education in the formation of Ukraine as a legal state with the most modern teaching technologies and rapid changes in the current legislation. Since meaningful modules have a special course of variability in nature, they provide further elaboration and development in accordance with the main objectives of training in teacher education and other (human) universities.

References

- 1. Андрусишин Б. І.** Методика викладання шкільного курсу „Основи правознавства”: підручник / Б. І. Андрусишин, А. М. Гуз. – К.: Знання, 2008. – 301 с. – (Вища освіта ХХІ століття).
- 2. Байталюк О. М.** Основи освітнього права та правове регулювання діяльності навчальних закладів України: навч. посіб. для учасників проекту “Правова компетентність освітян – запорука верховенства права в освіті” / О. М. Байталюк, О. Б. Німко. – К. : Видавничий дім “Плеяда”, 2010. – 69 с.
- 3. Васильєва М. П.** Теорія педагогічної деонтології / М. П. Васильєва. – Харків: Нове слово, 2003. – 216 с.
- 4. Гриньова В. М.** Формування педагогічної культури майбутнього вчителя (теоретичний та методичний аспекти) / В. М. Гриньова. – Харків: Основа, 1998. – 300 с.
- 5. Губа А. В.** Підготовка вчителя правознавства. Теорія та методика: монографія / А. В. Губа, Д. Ю. Грубіч. – Харків: Харк. нац. педаг. у-т ім. Г. С. Сковороди, 2006. – 145 с.
- 6. Подберезський М. К.** Проблема формування національної правової культури: монографія / М. К. Подберезський, М. П. Васильєва, Я. К. Яковенко. – Харків : „ЕДЕНА”, 2003. – 168 с.

7. Іваній О. М. Діагностика сформованості правової компетентності майбутнього вчителя / О. М. Іваній // Імідж сучасного педагога. – 2012. – № 8 (105) – С. 32 – 37.

Іваній О. М.

Інтегрований спецкурс з формування правової компетентності у професійній підготовці майбутніх учителів

Урахування сучасних вимог до підготовки активних і відповідальних учителів, здатних компетентно й конструктивно діяти в умовах розбудови правової держави, робить правову компетентність однією з провідних складових професійної компетентності педагога, що дозволяє характеризувати його як успішного суб'єкта педагогічної діяльності, як менеджера освітніх послуг.

У статті, згідно з вимогами до професійної діяльності майбутнього вчителя, розкрито зміст структурних компонентів правової компетентності вчителя. Автором запропоновано спецкурс “Правова компетентність учителя”, який поєднує деонтологічну підготовку майбутнього вчителя, систему формування його педагогічної культури та національної правової культури, опанування студентами освітніми технологіями, необхідними для оволодіння правовими компетенціями в межах вимог до професійно-педагогічної діяльності вчителя. Обґрунтовано ефективність впровадження спецкурсу у професійну підготовку майбутніх учителів.

Ключові слова: інтегрований спецкурс, правова компетентність, професійна підготовка, майбутній учитель, навчальна програма, змістовий модуль, освітні технології.

Иваний Е. Н.

Интегрированный спецкурс по формированию правовой компетентности в профессиональной подготовке будущих учителей

Исходя из современных требований к подготовке активных и ответственных учителей, способных компетентно и конструктивно действовать в условиях построения правового государства, правовая компетентность становится одной из ведущих составляющих профессиональной компетентности педагога, позволяет характеризовать его как успешного субъекта педагогической деятельности, как менеджера образовательных услуг.

В статье в соответствии с требованиями к профессиональной деятельности будущего учителя раскрыто содержание структурных компонентов правовой компетентности учителя. Автором разработан спецкурс “Правовая компетентность учителя”, который включает деонтологическую подготовку будущего учителя, систему формирования его педагогической культуры и национальной правовой культуры, овладение студентами образовательными технологиями, необходимыми для приобретения правовых компетенций в пределах требований к профессионально-педагогической

деятельности учителя. Обоснована эффективность внедрения спецкурса в профессиональной подготовке будущих учителей.

Ключевые слова: интегрированный спецкурс, правовая компетентность, профессиональная подготовка, будущий учитель, учебная программа, содержательный модуль, образовательные технологии.

Information about the author

Ivaniy Olena Mykolayivna, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Department of Methodology of Teaching Social Studies, Sumy State A. S. Makarenko Pedagogical University.

The article was received by the Editorial Office on 04.12.2013

The article was put into print on 27.12.2012

Peer review: Snagoshchenko V. V. Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor